

Удовенко І. В.,

кандидат філологічних наук, доцент
Харківського державного університету харчування та торгівлі

Борисова А. О.,

доцент
Харківського державного університету харчування та торгівлі

Арделян М. В.,

кандидат філологічних наук, доцент
Харківського державного університету харчування та торгівлі

МІСЦЕ СУЦІЛЬНООФОРМЛЕНИХ ІНТЕНСИФІКАТОРІВ У СИСТЕМІ ПРИСЛІВНИКІВ ЯК ЧАСТИНИ МОВИ

Анотація. Дослідження присвячено структурному аналізу мовних засобів, які складають лексико-синтаксичний засіб інтенсифікації процесуальної ознаки в сучасній французькій мові.

Ключові слова: інтенсифікація, процесуальна ознака, суцільнооформлені інтенсифікатори, загальні інтенсифікатори, спеціалізовані інтенсифікатори, сполучуваність, експресивна функція.

Постановка проблеми у загальному вигляді та **аналіз останніх досліджень.** У лінгвістичній літературі існують різні думки щодо місця прислівників, здатних інтенсифікувати процесуальну ознаку, у загальній системі прислівникових одиниць. Прислівники інтенсивності розглядають у складі семантико-граматичної групи якісних прислівників, що виражають внутрішню характеристику дії, поряд із прислівниками способу дії. Інтенсивність є однією з комунікативно важливих функціонально-семантичних категорій. Існує велика кількість досліджень категорії інтенсивності, в яких вона вивчається на матеріалі різних мов з різних позицій та у різноманітніших аспектах. Досліджуються морфологічні, лексичні, синтаксичні, фразеологічні засоби вираження цієї категорії такими авторами як Акуленко В.В., Кржижкова Е., Лойко М.О., Лойко М.О., Мальцев В.А., Мальцев В.А. Мальцев В.А., Мецлер М.Б., Мусієнко В.П., Суворина К.М., Цой Т.А., Шатилина Г.Ю., Шевченко О.Ф., Шейгал Е.И. та іншими. Здебільшого вивчаються особливості вираження інтенсивності якісної (непроцесуальної) ознаки. При всій різноманітності наукових розвідок, присвячених категорії інтенсивності, комплексний аналіз французьких інтенсифікаторів відсутній.

Отже **метою роботи** є виявлення й опис особливостей одиниць, які складають суцільно оформлені інтенсифікатори процесуальної ознаки, і дослідження їхньої комунікативно-прагматичної функції.

Виклад основного матеріалу. Особливим місцем прислівника в системі мови пояснюється відсутність у цієї частини мови формальних ознак.

У контексті значення прислівника виражаються завдяки деяким структурно-семантичним особливостям прислівника, а також залежно від лексико-семантичної природи дієслова. Так, функціонально-синтаксичні особливості прислівника на *-ment* залежать від лексичного значення прислівника, наявності або відсутності в ньому семи антропонімічності. Такі прислівники, як

attentivement, gaiement тощо характеризують не лише дію, виражену дієсловом, але й особу, що виконує цю дію. Наприклад, у реченні *Pierre écoute attentivement* відзначається подвійний семантико-синтаксичний зв'язок для прислівника *attentivement*, що синтаксично відноситься до дієслова-предиката, але характеризує не тільки дієслівну дію, але і її суб'єкт, на який указує дієслівна особа в *écoute*.

За визначенням В. Г. Гака, кількісні прислівники характеризують дієслово, відповідаючи на питання *combien? comment? (lire beaucoup)*. Вони виражають інтенсивність, якщо супроводжують дієслово, відповідаючи на питання *à quel point? (frapper fort)* [1, 409]. При цьому прислівники, що позначають швидкість і характер плину дії в часі і відповідають на питання *comment?*, належать до прислівників способу дії (*lentement, vite, soudain*). За способом вираження ознаки досліджувані прислівники є означальними, що вказують на ознаку незалежно від мовної ситуації, які розкривають один з можливих аспектів дії, що впливає із самої її природи: *parler haut, écrire hâtivement, courir vite* [1, 403].

Грамматика Ларусса «Grammaire Larousse du XX siècle» виокремлює прислівники на зразок *autant, beaucoup, tellement, tant* в розряд кількісних прислівників [2, 369], а прислівники *vite, profondément, énormément* розглядаються серед прислівників способу дії, так само як адвербіальні сполуки виражають спосіб дії: *à tue-tête, dare-dare* [2, 365–368].

Класифікуючи прислівники за семантичною ознакою, ми розглядаємо кількісні прислівники, разом із якісними, у групі прислівників внутрішньої характеристики дії. Значення якісної характеристики дії узагальнені в прислівнику *comment: bien, mal, lentement, faiblement, doucement*. Кількісна характеристика дії виражається такими прислівниками, як *beaucoup, peu*, і видовими прислівниками, що означають тривалість, повторювальність, стислість, раптовість дії тощо: *longtemps, souvent, soudain, enfin*.

В українській мові виокремлюють прислівники квантитативної семантики *багато, волю, чимало* [3, 4] у групі означальних прислівників, а такі лексеми, як *голосно, швидко* зараховують до розряду якісно-означальних.

У сучасній російській літературній мові прислівники, що позначають інтенсивність вияву ознаки, належать до означальних або власне характеризуючих, поряд із при-

слівниками, що позначають властивості, якості, спосіб дії.

Лінгвістичний енциклопедичний словник зараховує прислівник швидко до якісних, вирізняючи при цьому в окрему групу кількісні прислівники, що позначають ступінь якості й інтенсивності дії (*дуже, ледь-ледь, анітрошки, занадто, зовсім*) [4, 322].

Також у лінгвістиці розмежовуються кількісно-означальні і підсилювальні прислівники, зважаючи на специфіку процесуальної і якісної ознак. Придієслівні прислівники є кількісно-означальними, а прислівники, що відносяться до прикметника або прислівника, є підсилювальними.

Прислівники ж на зразок *énormément, exagérément* будемо зараховувати до кількісно-якісних прислівників (*adverbes de manière quantifieurs*), що є модифікаторами дієслова. Основним критерієм зарахування прислівника на *-ment* до інтенсифікаторів дієслова є можливість їхньої заміни прислівником *beaucoup*. Так само як і прислівники способу дії (*adverbes de manière verbaux*), вони не можуть займати відокремлену позицію на початку речення. Порівнюючи дані класи прислівників із кількісними (*beaucoup, très, peu, assez, trop*), які за визначенням здатні сполучатися з будь-яким дієсловом, сполучувальні можливості якісно-кількісних прислівників обмежуються наявністю в них етимологічного значення, крім того, ці два класи прислівників мають різну дистрибуцію. Якісно-кількісні прислівники на відміну від кількісних можуть займати позицію після дієслівного додатка:

* Paul a aimé ce film (*beaucoup + peu + assez + trop*), але цілком можливо: Paul a aimé ce film (*énormément + modérément + exagérément*).

Здебільшого якісно-кількісні прислівники можуть бути замінені *de (façon + manière) Adj*, порівн.:

Paul a aimé ce film *de (façon + manière) (*énorme + modérée + exagérée)*.

Подібних прислівників у французькій мові нараховується близько 150-ти. Серед них розрізняються інтенсифікатори-квантифікатори (*intensifs-quantitatifs*): *énormément, faiblement* тощо й інтенсифікатори з оцінним значенням (*intensifs-appréciatifs*): *admirablement, divinement, affreusement, atrocement* тощо [5, 37–38]. Однак у поєднанні з дієсловом у останніх переважає оцінне значення, інтенсивність же ознаки виражається ними в приад'єктивній і приадвербіальній позиції.

Клод Гімьє розрізняє прислівники на *-ment* – квантифікатори (*quantifieurs*), що відносяться до предиката, і квантифікатори, що до нього не відносяться (відповідно, *adverbes intra-predicatifs* і *adverbes extra-predicatifs*), залежно від їхньої позиції у висловленні. Порівнюючи:

(a) Pierre a mangé tous les gâteaux *habilement*
(= il a mangé chacun des gâteaux *avec habileté*)

(b) Pierre a *habilement* mangé tous les gâteaux
(= il a eu *l'habileté* de manger tous les gâteaux),

автор робить висновок про те, що у висловленні (a) прислівник *habilement* виражає спосіб реалізації процесу *<manger un gâteau>*, у випадку ж (b) прислівник не відноситься до дієслова-предиката й описує умови, у яких відбувається процес [6, 47–48].

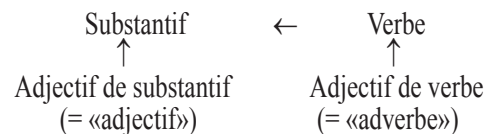
Прислівники-квантифікатори легко ідентифікуються з огляду на те, що вони є дериватами від прикметників, які містять семи «кількість, розмір, вага» [6, 29]. Прислівни-

ки ж ступеня на зразок *trop* серед прислівників-квантифікаторів, поряд із прислівниками способу дії.

Грунтуючись на функціональному критерії, ми виокремлюємо три групи прислівників: рематичні (*rhématiques*), тематичні (*thématiques*) і сполучні (*connecteurs*). Прислівники на зразок *rapidement, précipitamment* Конфе зараховує до рематичних, тобто до дійсних прислівників, що модифікують дієслово, до якого вони відносяться, так само як прикметники модифікують іменники: *un travail rapide → travailler rapidement*.

Аналогічну точку зору висловлює Б. Потьє, який також вважає такі прислівники «прикметниками дієслова». Паралелізм сполучень дієслово + прикметник і дієслово + прислівник на *-ment* Б. Потьє подає в схемі [7, 191–192, 198]:

Схема 1

Дистрибутивні властивості рематичних прислівників також свідчать про близькість подібних прислівників і прикметників. Так само як і прикметники, рематичні прислівники стосовно дієслова в *passé composé* можуть займати позицію або після дієприкметника минулого часу, або перед ним, або можуть фігурувати в обох позиціях. У останньому випадку іноді відбуваються зміни значень прислівників.

Розподіл прислівників за трьома вищезазначеними групами пов'язаний з деякими труднощами, оскільки не всі прислівники однозначно належать до тієї або іншої групи. Так, прислівник *vite* може виступати в ролі і тематичного і рематичного прислівника. Порівн.:

а) Il a conduit *très vite* (рематичний прислівник),

б) *Très vite*, les groupes interdits se sont reconstitués (тематичний прислівник, показчик часу),

Відзначимо, що дане явище пов'язане з особливостями реалізації значення прислівника, точніше, із спроможністю прислівника переходити з однієї семантичної групи до іншої. Реалізуючись, семантика прислівника головним чином залежить від загального категоріального значення дієслова, характеру тієї дії, що ним позначається, наприклад, термінативність / нетермінативність дії, дія / стан тощо. Прислівник *vite* при нетермінативному дієслові позначає темп проходження дії – «швидко» (порівн. приклад а). При термінативному дієслові *vite* позначає час завершення дії – «незабаром» (приклад б).

Для усунення неоднозначності у визначенні статусу прислівника, якщо йдеться про зарахування його до рематичних або тематичних прислівників, пропонується враховувати його позицію стосовно дієприкметника минулого часу. Так, у реченні *Il a travaillé vite* прислівник є рематичним (= *il a travaillé rapidement*). У той час як у реченні *Il a vite travaillé* прислівник *vite* є тематичним, його значення в цьому випадку близьке до значення *aussitôt* (= *il s'est vite mis au travail*).

Також ми зараховуємо прислівники-сірконстанти до включаючих предикатів. Дієслово-присудок становить ознаку предмета, вираженої підметом (першим актантом). Придієслівний прислівник-сірконстант у цьому випадку виступає як ознака ознаки, тобто як вторинна ознака. Наприклад, у реченні *Хлопчик біжить* ознака бігу, що ви-

ражається дієсловом-присудком, приписується підмету хлопчик. З погляду семантики *біг* – це одномісний предикат дії, а хлопчик – агентивний аргумент цього предиката. У реченні *Хлопчик біжить швидко* йдеться додатково про швидкість бігу, оскільки слово швидко характеризує насамперед біг, тобто в принципі можна сказати: швидкий біг. Семантично слово *швидко* – одномісний включаючий предикат властивості, аргументом якого є інший предикат – біжить. Отже, *швидко* – предикат другого ступеня.

На нашу думку, цілком слушним є зауваження про те, що проблема інтенсифікаторів потребує звернення до конкретних лексичних значень слів, особливостей їхньої лексико-фразеологічної сполучуваності, а також до змін, що відбуваються в їхній семантиці у зв'язку з розвитком їх як одиниць функції впливу [8, 39].

Висновки. Лексико-синтаксичний спосіб реалізації інтенсивності дії (процесу, стану) у сучасній французькій мові являє собою систему інтенсифікаторів, неоднорідних як у структурному, так і в семантичному відношенні. Насамперед цю систему складають суцільнооформлені одиниці: непохідні адвербіальні одиниці і похідні прислівники із суфіксом *-ment*. Суцільно оформлені інтенсифікатори мають особливу комунікативну й експресивну значущість. Вони підкреслюють суб'єктивність оцінки, співвідносячи її з концептуальним світом мовця. Крім того, вживання інтенсифікаторів при дієслові-предикаті має певну прагматичну мету: повідомити про своє ставлення до об'єкта мовлення, справити враження на адресата, викликавши в нього відповідні почуття, емоції, стимулювати бажану поведінкову реакцію, підсилити ілюкативну силу впливу на адресата.

Перспективи подальших пошуків. Французькі інтенсифікатори є гетерогенними як у структурному плані, так і у семантичному. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне дослідження їхньої синтагматики, комунікативно-прагматичної ролі у висловлюванні, в тексті в цілому. Цим аспектам і планується присвятити подальші дослідження.

Література:

1. Гак В.Г. Теоретическая грамматика французского языка.- М.: Добросвет, 2000. – 832 с.
2. Grammaire Larousse du français contemporain / J.-Cl.Chevalier, C.Blanche-Benveniste, M.Arrivé, J.Peytard. – Paris: Librairie Larousse, 1964.- 495 p.
3. Ніколашина Т.І. Семантична типологія прислівників у сучасній українській мові: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Дніпропетровський держ. ун-т.- Дніпропетровськ, 1997.- 18 с.
4. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н.Ярцева.- М.: Сов. энциклопедия, 1990.- 685 с.
5. Molinier Ch. Une classification des adverbes en -ment // Langue Française.- 1990.- n0 88.- P. 28-40.
6. Guimier C. Les adverbes du français, le cas des adverbes en -ment.- Paris: Ophrys, 1996.- 170 p.
7. Pottier B. Problèmes relatifs aux adverbes en -ment //Miscelánea filológica dedicada a mons A.Griers. T. II.- Barcelona: San Cugat del Vallès, 1960.- P. 189-205.
8. Гвишиани Н.Б. Полифункциональные слова в языке и речи.- М.: Высш. шк., 1979.- 200 с.

Удовенко И. В., Борисова А. А., Арделян М. В. Место цельнооформленных интенсификаторов в системе наречия как части речи

Анотація. Исследование посвящено структурному анализу языковых средств, составляющих лексико-синтаксический способ интенсификации процессуального признака в современном французском языке.

Ключевые слова: интенсификация, процессуальный признак, цельнооформленные интенсификаторы, общие интенсификаторы, специализированные интенсификаторы, сочетаемость, экспрессивная функция.

Udoenko I., Borysova A., Ardelyan M. The Place of the Continual Adverbial Intensifiers as a Part of Speech

Summary. This research is aimed at systemic studying of continual adverbial intensifiers in modern French.

Key words: intensification, processual marker, continual adverbial intensifiers, general intensifiers, specialised intensifiers, combinability, expressive function.